

Ruottalaisia äänepiirteitä meänkielessä

Mie opiskelen ruottia Jyväskylän yli­versiteetillä Suomessa. Jo ensimmäisen vuen aikana minua alko kiinnosthaan fonetiikka, semmonen kielitietheen ala joka tutkii esimerkiksi sitä kunka eri äänet teht­hään. Sitte ko tuli aika ette alkaa tehä kan­ritaattitypsatsia se hääty löytää semmosen ai­heen jonka kans olis mukava hommata suu­nile yhen vuen ajan. Koska mie fonetiikan lisäksi olen ollu kiinnostunnu meänkielestä yli kymmenen vuotta, se tuntu luonoliselta ette valita aiheen missä net saattas yhistää.

Minun materialinna oli Utbildningsradi­on meänkielen opetusohjelma joka tuli ulos samana vuona ko ensimmäinen meänkielen kramatiikki, 1996. Ohjelman ajatus oon ette opettaa kirjottamhaan ja lukheen meänkiel­tä semmosille jokka ymmärtävä eli ossaava puhua meänkieltä. Vaikka se ohjelma oon vähäsen vanhaa, sitä saattaa pittää relevant­cina siksi ette kaikin siinä ohjelmassa puhuva meänkieltä ensimmäisenä kielenä ja ette siinä oon paljon ruottalaisia lainasanoja.

Mie valittin syynättäväksi kolme ruotta­laista äänepiirrettä: aspiraation, syypratentaat­lit ja /o/:n ja /u/:n ääntämisen. Aspiraatiola meinathan sitä ette /k/, /p/ ja /t/ äänethään niinkö /h/:n kansa ennen vukalia. Sitä saat­taa kuula ruottin lisäksi ainaki englannin ja saksan kielessä (hunteeraappa vaikka kunka ensimmäinen ääni englannin sanassa come sa-

nothaan). Syypratentaalit jällaava esimerkiksi sanoja jord, Arlanda, barn, kurs ja kort, joit­ten /r/ putoaa poijes ja senjälkheinen ääni ää­nethään samassa paikassa /r/:n kansa. Sillon vaikka sanan kurs /s/ äänethään oikeasthaan niinkö sje-ääni. Puustavit o ja u oon semmosia joittenka ääntämisessä oon ero meänkie­len ja ruottin välilä, sen tähän ette ruottissa o äänethään joko niinkö u eli o meänkielessä, u taasen niinkö meänkielen y olletikki sillon ko se oon pitkä. Lyhy /u/ äänethään ruottissa niin sanottunna keskivukalina joka oon jos­saki /u/:n ja /y/:n välilä.

Melkein kaikin nämät traakit oon semmosia joita oon tutkittu erilaisissa tutkimuk­sissa meänkielestä. Erling Wande ja Heikki Paunonen oon kummakki toenu ette aspi­raatiota oon meänkielessä olletikki ruottalai­sissa lainasanoissa niinkö theevee, anthänni ja khaustspö. Wanden jälkhiin meänkielen vanhaat ja uuet ruottalaislainat eroava toisis­thaan mitä tullee /u/:n ääntämiseen. Van­hoissa lainoissa se oon /u/ minkä saattaa huo­mata esimerkiksi sanasta tuuki. Mutta uusissa lainoissa sitä vastaa /y/ joka oon likelä ruottin /u/:ta, senhän näkkee vaikka sanasta pyssi. Ruottin lyhy /u/ oon seki maholinen ja sitä saattaa olla kans meänkielen omissa sanoissa niinkö väylä ja kyllä. Tämän havatti jo Mart­ti Airila hänen äänehistoriallisessa tutkimuk­sessä Tornion murtheesta (meänkielestä) joka

tuli ulos vuona 1912. /o/:sta net ei ole sanonu mithään, mutta kuuvaus /u/:n ääntämisestä mennee piiain soveltaa tämänki äänen kuuauksessa. Syypratentaaleista Wande oon sanonu ette net oon mahdollisia uusissa ruotalaislainoissa.

Aspiraatiota oon minun materialissa olletikki ruottin lainasanoissa, esimerkkeinä khaspöö, thäävlinki ja phiili. Se ei ole stapili traaki vaan siinä oon vaihettelua sekä saman ette useamman ihmisen praatissa; saattaa olla ette joku sannoo samassa tilantheessa jonkun sanan aspiraation kansa ja joku toinen saman sanan ilman aspiraatiotta, eli ette yks ihminen sannoo jonkun sanan aspiraation kansa ja ilman aspiraatiotta jossaki toisessa tilantheessa. Syypratentaaleja oli niitäki ruottin lainasanoissa, mutta aika vähän jos vertaa muihin traakeihin. Sitte siinäki oli vaihettelua ainaki sillä laila ette yks äänsi sanan pansuunsförsääkrinki syypratentaalin kansa ja toinen ilman syypratentaalitta; se syypratentaliseerattu sana olis siis pansuunsförsääkrinki. Vukali oon yks hyä esimerkki /o/:n ääntämisestä koska se erottaa meänkielisen sanan vastaavasta suomenkielisestä sanasta, suomeksihän se oon vokaali. Tässäki äänessä oon vaihettelua sillä laila ette esimerkiksi kortissa oon /o/ mutta vyykuurtissa /u/. Seuraavat sanat havannollistava /u/:n ääntämistä: tuuki, pruuuni, pyysi ja styytiu. Sitte oon kans sano-

ja joissa /u/:n ääntäminen vaihettellee; sana kursu äänethään sekä meänkielen ette ruottin lyhyen /u/:n kansa ja ööverkyrsissä oon /y/. /y/ ääntyy joskus aika keskellä olletikki jos se oon tosi lyhy. Sillon se muistuttaa ruottin lyhyttä /u/:ta, ja tämmösiä sanoja oon ainaki kyllähän ja ryssä.

Mie saatan sanoa ette minun tutkimuksen tulokset oon samansuuntasia aiemmitten tutkimuksitten kansa. Tämä oon semmonen aihe jota olis mukava tutkia enämpi, ja niin mie aattelinki tehä minun majsteriypsatsissa. Sillon mie saatan ottaa matkhaan joitaki traakia lissää, niinkö sje-äännet, ja kerätä itte materialia sillä laila ette haastattelee meänkielisiä. Ja mie kehotan kans muitaki fonetiikasta ja meänkielestä kiinostunheita tutkijoita tutkimhaan tätä aihetta koska tätä ei ole tutkittu paljoa. Tutkimustietoa meänkielen ääntämisestä saattas käyttää meänkielityössä niin ette kirjottaa meänkielen ääntämisopin. Sitähän menis käyttää vaikka yniversiteetilä meänkielen ääntämiskursila jolla kans opitashiin fonetiikan teoriaa. ✍

Jos kiinostuit ypsatsista niin sie saatat hakea sen seuraavasta osotheesta.

<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/63804>

Kirjottaja on ruottin kielen opiskelija Jyväskylä yniversiteetilä Suomessa.